

ΜΙΑ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ ΑΝΑΓΝΩΣΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΚΛΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Ἡ ἀνά χειρὸς μελέτη ἐντάσσεται κυρίως στὴν περιοχὴ τῆς μεθο-
δολογίας, τόσο ὑπὸ τὴν αὐστηρή (κανονιστικὴ ὡς ἀρχή) ὅσο καὶ ὑπὸ
τὴν σχετικιστικὴ (ἐφαρμοστέα σὲ εἰδικὲς περιπτώσεις συναρμογῶν)
σημασία τοῦ ὅρου. Πιο εἰδικά, στοχεύει πρὸς τὴν καταθέσει μίας ιδιότυ-
πῆς μεθοδολογικῆς πρότασης προσέγγισης τῶν κειμένων τοῦ νεοπλατω-
νικοῦ φιλοσόφου Πρόκλου. Στὴν διεγερμένη ἐκδοχὴ τῆς θεωρούμενῃ
καταρχὰς ἡ πρόταση, ἀναφέρεται στὸ πῶς μπορούν νὰ καταταγοῦν
οἱ ἔννοιες πλὴν χρησιμοποιεῖ ὁ φιλόσοφος μὴ μίαν λογικὴ ἀκολουθία ἢ
ὀργανικὴ διαδοχὴ, ἀλλὰ, δηλαδή, ὡς ἓνα ἐγκυκλοπαιδικὸ λεξικὸ πλὴν
ἔχει συνταχθεῖ μὲ μίαν ἀλφαβητικὴν παράθεσιν ἐλημμάτων. Ὡς κριτήριον
λαμβάνουμε δύο παράγοντες, ἓναν γενικὸν καὶ ἓναν εἰδικόν. Γενικὸς
εἶναι τὸ ἴδιον τὸ φιλοσοφικὸν σύστημα τοῦ Πρόκλου καὶ οἱ θεωρητικὲς
δεσμεύσεις πλὴν τὸ περιεχόμενό του ὑποχρεωτικὰ θέτει σ' ἓναν ἐρευ-
νητὴν. Πρόκειται γὰρ τὴν ἐπιστημολογικὴν ἐκείνην παράμετρον πλὴν ὁρίζει
καθολικὲς κανονιστικὲς ἀρχές, οἱ ὁποῖες εἶναι ἀπαράβατες σὲ ὅποιον
ἐπιμέρους περιοχὴν τοῦ φιλοσοφικοῦ συστήματός του καὶ ἂν ἐφαρμόζο-
νται. Εἰδικὸς εἶναι τὸ ἰδιαίτερον περιεχόμενον πλὴν ἔχουν οἱ ἔννοιες τὶς
ὁποῖες ἐξετάζουμε σὲ μίαν συγκεκριμένη ἐρευνητικὴν ἀπόπειράν μας. Στὰ
ἔργα τοῦ Πρόκλου, τὰ δύο αὐτὰ κριτήρια συνάπτονται ἀμοιβαῖα σὲ
πλαῖσιον μίαν εὐρύτερης θεωρητικῆς προσέγγισης πλὴν θὰ μπορούσε νὰ
χαρακτηρισθεῖ ὡς ὀλιστικὸν μοντέλον, τὸ ὁποῖον τηρεῖται αὐστηρὰ σὲ
σύνολον τῶν πραγματειῶν του. Τὸ γενικὸν φωτίζει καὶ ἐρμηνεύει τὴν
κατεύθυνσιν τοῦ εἰδικοῦ. Λειτουργεῖ ἀπέναντί του σὲ μόνιμην κλίμακα
κανονιστικά. Ἀπὸ τὴν ἄλλην πλευράν, τὸ εἰδικὸν ἐπικυρώνει ἐκεῖνες τὶς
ἀρχές τοῦ γενικοῦ πλὴν ἔρχονται νὰ ἐφαρμοσθοῦν στὴν οἰκείαν τοῦ ἰδι-
αίτερης περιοχῆς. Τὸ ζήτημα, λοιπόν, ἐντὸς τοῦ ὁποῖου διαμορφώνεται
ὁ ἐρευνητικὸς στόχος μας εἶναι τὸ πῶς θὰ συγκροτούσαμε τὶς προ-
ϋποθέσεις, μέσα ἀπὸ μίαν λογικὴν –μὲ βάση τὶς ἀρχές τοῦ Πρόκλου–
κατάταξιν τῶν ἐννοιῶν του, νὰ θεμελιώσουμε καὶ νὰ ἀναπτύξουμε

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

μία θεωρία περί Ένολογίας και περί Μεταφυσικής¹. Έπιπλέον, να εξετάσουμε αν ή εν λόγω θεωρία, στόν έκάστοτε μικρόκοσμο πού έφηρμοσμένως διαμορφώνεται, έχει συνεκτική δομή, δηλαδή αν συγκροτείται μέ διαδοχικές και χωρίς κενά άρθρώσεις. Πά να φέρουμε σέ πέρας έναν τέτοιο θεωρητικό σκοπό, θα χρησιμοποιήσουμε τήν μέθοδο μίας κατά κάποιον τρόπο γενετικής απορροής. Θα εξετάσουμε, λοιπόν, σύμφωνα μέ τήν κατάταξη πού θα επιλέξουμε, τό κατά πόσον ή έκάστοτε προηγούμενη έννοια άποτελεί τήν πηγή τής άμέσως επόμενης της. Και έκ τού αντίστροφου, τό κατά πόσον ή έκάστοτε επόμενη άποτελεί τήν απορροϊκή ανάπτυξη τής προηγούμενης της. Τήν εν λόγω μέθοδο θα επχειρήσουμε να εφαρμόσουμε στό πλαίσιο μίας και τής ίδιας έννοιας, ή όποία, λόγω τών πολλαπλών σημασιών της, έντάσσεται σέ πλείστες θεωρητικές ένότητες και κάθε φορά προσλαμβάνει, ή προσδίδει, μία ιδιαίτερη λειτουργία θεμελιώσεων και αναφορών κατά τήν συγκρότηση ενός επιστημονικού συλλογισμού. Έρευνητικός στόχος μας είναι να δείξουμε ότι όλες οι επιμέρους σημασίες τής έννοιας πού θα εξετάσουμε ανήκουν στην ίδια γενικότερη ένότητα και ότι εκφράζουν τις εξειδικεύσεις της. Μέ άλλους όρους, ότι συγκροτούν μαζί της τήν σχέση «έν-πλήθος», ή όποία αντανακλά σέ μείζονα βαθμό ό,τι θα οριζόταν ως συνεκτικό και ολοτελές σύστημα. Παράλληλα, ότι μπορούν να δείξουν τόν τρόπο μέ τόν όποιο, στό έργο του Πρόκλου, λειτουργεί ως νομοθετική αρχή τό τριαδικό σχήμα τής ανάπτυξης-συγκρότησης του μεταφυσικού κόσμου «μονή - πρόοδος - επιστροφή», τό όποιο έως έναν συγκεκριμένο βαθμό εφαρμόζεται και στόν φυσικό². Η έννοια πού επιλέγουμε είναι ή «ένωσις», ή όποία εκφράζει τήν ανώτατη μορφή συνοχής του μεταφυσικού

1. Αναφορικά μέ τήν θεωρία περί Ένολογίας γενικότερα στόν Νεοπλατωνισμό, πβ. R. SCHÜRMANN, L'hénologie comme dépassement de la métaphysique, *Les études philosophiques*, 3, 1982, σσ. 331-350. Στα όρια τής νεοπλατωνικής σχολής και κυρίως στόν Πρόκλο, ή Ένολογία περιλαμβάνει τις θεωρίες περί του Ένός και περί τών ενάδων και μπορεί να χαρακτηριστεί ως ή θεωρία περί τών κορυφαίων εκείνων θεολογικών πραγματικοτήτων - ζητημάτων πού υπερβαίνουν τήν ανθρώπινη νόηση και κατά θεωρητική και μόνον οίκονομία μπορούν να υπαχθούν σέ έννοιολογικά κατηγοριακά σχήματα. Πρόκειται για τήν συνθήκη τής απόλυτης ή ριζικής υπερβατικότητας. Πβ. E. BRÉHIER, L'idée du néant et le problème de l'origine radicale dans le néoplatonisme grec, *Études de philosophie antique*, Paris, 1948, σσ. 248-283.

2. Αναφορικά μέ τό τριαδικό παραγωγικό σχήμα «μονή - πρόοδος - επιστροφή» στόν Πρόκλο, πβ. τήν πραγματεία του *Στοιχείωσις θεολογική*, 25-39, 28, 21-42, 7. Πβ. E. R. DODDS, *Proclus. The Elements of Theology*, Oxford, 1963², σσ. 212-223. J. TROUILLARD, *L'Un et l'âme selon Proclus*, Paris, Les Belles Lettres, 1972, σσ. 78-106. *La mystagogie de Proclus*, Paris, Les Belles Lettres, 1982, σσ. 53-91. W. BEIERWALTES, *Proklos, Grundzüge seiner Metaphysik*, Frankfurt am Main, 1979², σσ. 118-163. Τό εν λόγω σχήμα θεμελιώνει τό καθεστώς τής αιτιότητας, «προστατεύει» τόν μονισμό και αναδεικνύει τό πώς τό έκάστοτε παραγόμενο όδεύει στό όντολογικό πλήρωμα πού προσιδιάζει στην ύπόστασή του, εύρισκόμενο σέ άμεσες ή έμμεσες συνάφειες μέ τις υπόλοιπες όντότητες.

κόσμου και την αμοιβαιότητα που διέπει τις οντότητες που εμπεριέχονται στο πλαίσιό του. Πρόκειται για μία έννοια την οποία ο Πρόκλος εφαρμόζει σε όλα τα επίπεδα του κόσμου αυτού, προκειμένου κυρίως να δείξει ότι δεν υπάρχουν χάσματα ανάμεσα στις καταστάσεις που έχουν απόλυτη ταυτότητα με τον εαυτό τους και σε εκείνες που διέπονται από διακρίσεις και ότι οι δεύτερες συνιστούν τις μετεξελίξεις των πρώτων σε κατώτερες μορφές ύπαρξης. Με την μελέτη των επιμέρους περιπτώσεων παρουσίας της έννοιας αυτής, θα παρακολουθήσουμε τον τρόπο με τον οποίο ο νεοπλατωνικός φιλόσοφος συγκροτεί, ως προς πλείστα επίπεδα θεώρησης, τον μεταφυσικό κόσμο και διαμορφώνει στο έσωτερικό του τους όρους για την παραγωγή του κόσμου της αίσθητης εμπειρίας. Θα υποστηρίξουμε, λοιπόν, ότι η «ένωσις» προσφέρει ασφαλή δεδομένα, για να κατανοήσουμε όρισμένες από τις αρχές που επιλέγει και εφαρμόζει ο σχολάρχης της Ακαδημίας, προκειμένου να αναδείξει την δομή του φιλοσοφικού συστήματός του και τους γενικότερους θεωρητικούς στόχους που προτίθεται να φέρει σε πέρας. Θα εντάξουμε λοιπόν τα εδάφια στα οποία χρησιμοποιείται ή εν λόγω έννοια σε γενικότερες κατηγορίες και θα τα κατατάξουμε με έναν τρόπο που θα αποτυπώνει τα επίπεδα από τα οποία διέρχεται ο στοχασμός του νεοπλατωνικού φιλοσόφου με καταγωγικό τρόπο, από τα ανώτερα προς τα κατώτερα ή από τα έχοντα μείζονα υποχρεωτικότητα έναντι των υπολοίπων που απορρέουν εξ αυτών. Παράλληλα, θα μας δοθεί ή ευκαιρία να κατανοήσουμε τον πολυσήμαντο και όχι τον μονοσήμαντο χαρακτήρα που έχει μία έννοια στο σύστημα του Πρόκλου, τη δυνατότητά της να προσαρμόζεται σε ποικίλα θεωρητικά πεδία και να περιγράφει, με εκπλήσσοντα στις διακλαδώσεις τρόπο, πλείστες, γενικές ή ειδικές, οντολογικές κυρίως, καταστάσεις.

Α. ΟΥΣΙΑ ΚΑΙ ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ - Η ΚΑΘ' ΕΑΥΤΗΝ ΕΝΩΣΙΣ

Από το σύνολο των γενικών κατηγοριών πρώτη τοποθετούμε την ανωτέρω, ή οποία αναφέρεται στην οντολογική ύφή της ένωσης, στην καθεαυτότητά της και ανεξάρτητα από οιαδήποτε προσέγγισή της. Ο Πρόκλος προσδίδει σαφή προτεραιότητα στην Οντολογία, και μάλιστα υπό την μεταφυσική έκδοχή της, έναντι της Γνωσιολογίας. Βεβαίως δεν παραθεωρεί την συμβολή της ανθρώπινης συνείδησης στην αντικειμενική συγκρότηση του γνωστικού προϊόντος. Υποστηρίζει, όμως, την θέση ότι η ιδιαίτερη ύφή του μεταφυσικού κόσμου και του κόσμου της αίσθητης εμπειρίας ορίζουν κανονιστικά τον τρόπο με τον οποίο θα κληθούν τα γνωστικά κέντρα-δυνάμεις του ανθρώπου, προκειμένου να

ἐρευνήσουν τὸ περιεχόμενό τους³. Δὲν θὰ τεθοῦμε ἐκτὸς θεωρητικῆς νομιμότητος, ἐὰν ὑποστηρίξουμε ὅτι ἐδῶ τὸ καθεστὼς τοῦ ρεαλισμοῦ εἶναι ἀπαραβίαστο.

Α. Ι. Ἡ ἔνωσις ὡς ἀγαθόν

Ἡ ἐν λόγῳ κατηγορία τοποθετεῖται στὴν πρώτη θέση, ἐπειδὴ κατὰ τὸν Πρόκλο τοῦ Ἀγαθὸν ἀποτελεῖ ιδιότητα τῆς Ἀνώτατης Ἀρχῆς, τοῦ Ἑνός. Ἡ ιδιότητα αὕτη μάλιστα χορηγεῖται ἀπὸ τὸ Ἑν στὸ σύνολο τῶν μεταφυσικῶν ὄντοτήτων καὶ καταστάσεων, μὲ τὶς ἱεραρχικὲς βεβαίως ἀναλογίες πού κατὰ περίπτωσιν προσιδιάζουν. Σὲ πλεῖστες μάλιστα περιπτώσεις ὁ φιλόσοφος χρησιμοποιεῖ ἀδιακρίτως τοὺς ὅρους Ἑν καὶ Ἀγαθόν⁴.

Α. Ι. 1. «Πᾶν ἀγαθὸν ἐνωτικόν ἐστὶ τῶν μετεχόντων αὐτοῦ, καὶ πᾶσα ἔνωσις ἀγαθόν» [Στοιχείωσις θεολογική, 13, 14, 24-25]

Κάθε ὄντοτητα πού κατέχει ἐγγενῶς τὴν ιδιότητα τοῦ ἀγαθοῦ, δηλαδή εἶναι ἐξαρχῆς ἀγαθόν, ἐνώνει μεταξὺ τους τὶς ἰδιαίτερες ὀντότητες πού μετέχουν στὴν ὑπόστασή της. Ἐποί, δὲν προσφέρει περιθώριο ἀνάπτυξης οὔτε γὰρ ἐσωτερικῶς οὔτε γὰρ ἐξωτερικῶς διαχωρισμούς. Μὲ τὴν παρουσία της οἱ ἐπιμέρους ὀντότητες πού ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν ἴδια ἀποκοῦν τὴν προϋπόθεσιν γὰρ νὰ ἐπικοινωνήσουν καὶ νὰ συνδεθοῦν μεταξὺ τους. Ἐπιπλέον, ἡ ἔνωσις ὡς καταστάσις εἶναι ἀγαθόν, ὅχι μόνον ἐξαιτίας τῶν πηγῶν της ἢ καὶ τῆς ἴδιας τῆς καθεαυτοῦότητάς της, ἀλλὰ καὶ λόγω ἐκείνων τῶν θετικῶν ἀποτελεσμάτων πού ἐπιφέρει. Ἀνάμεσα λοιπὸν στοὺς ὅρους «ἀγαθόν» καὶ «ἐνωσις» ὑπάρχει ἀμοιβαῖος κατηγορηματικὸς προσδιορισμὸς ἢ ἀκόμη καὶ ταυτότητα. Ὅταν τίθεται ὁ ἓνας, κατὰ ἀναγκαίαν φορὰ ἀκολουθεῖ καὶ ὁ ἄλλος. Συνεπαγωγικῶς προκύπτει ὅτι ἡ σχέση τους θὰ προσδιορίζεται τόσο μὲ βάση τὴν καθεαυτοῦότητά τους ὅσο καὶ μὲ βάση τὰ ἀποτελέσματα πού ἐπιφέρουν.

Α. Ι. 2. «Ἐστὶν ἡ ἀγαθότης ἐνωσις καὶ ἡ ἐνωσις ἀγαθότης» [Στοιχείωσις θεολογική, 13, 16, 7]

Ἡ ἴδια ἡ ιδιότητα τοῦ ἀγαθοῦ –καὶ ὅχι μόνον τὸ ἀγαθόν– ἔχει ἀμοιβαῖο κατηγορηματικὸ προσδιορισμὸ ἢ ἀκόμη καὶ ταυτότητα μὲ τὴν ἐνωσιν, ὁπότε οἱ δύο ὅροι μποροῦν νὰ χρησιμοποιοῦνται καὶ ἀδιακρίτως. Σημειωτέον ὅτι ἡ ἀγαθότης πρέπει νὰ καταγράφει καὶ τρόπο ἐκδήλωσης.

3. Πβ. ΠΡΟΚΛΟΥ, *Περὶ τῆς κατὰ Πλάτωνα Θεολογίας*, I, 8, 17-58, 22. Πβ. P. BASTID, *Proclus et le crépuscule de la pensée grecque*, Paris, J. Vrin, 1969, σσ. 414-446.

4. Πβ. *Περὶ τῆς κατὰ Πλάτωνα Θεολογίας*, II, 40, 2-43, 11. Πβ. J. TROUILLARD, *La mystagogie de Proclus*, ἔνθ' ἀν., σσ. 33-108.

A. I. 3. «Τὸ ἀγαθὸν αὐτὸ πάσης τῆς ἐνώσεως αἴτιον» [*Εἰς τὸν Παρμενίδην τοῦ Πλάτωνος*, 845, 18]

Ἀνάμεσα στοὺς ὅρους «ἀγαθόν» καὶ «ἐνωσις» ἀναπτύσσεται ὁμως καὶ ἡ σχέση αἰτίου-αἰτιατοῦ. Ἐκ τοῦ ὅτι ἡ πρόταση εἶναι ὁριστική στὴν διατύπωσή της, ἡ ἐν λόγῳ σχέση πρέπει νὰ ἰσχύει σὲ καθολικὴ κλίμακα, μὲ τὶς κατὰ περιοχὴ διαβαθμίσεις ἐντασης. Ἰδιαίτερος πρέπει νὰ προσεχθεῖ ἐδῶ ὅτι γίνεται λόγος γιὰ τὸ ἀγαθὸν κατὰ τὴν καθεαυτότητά του, γὰρ τὸ ὄντως ἀγαθόν. Ἐπομένως, κατὰ ὄντολογικὴ καὶ λογικὴ ἀκολουθία, πρέπει νὰ ὀδηγηθοῦμε σὸ ὅτι κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο πρέπει νὰ ἐκλαμβάνεται καὶ ἡ ἐνωση, παρὰ τὴν ἱεραρχικὴ διαβάθμιση ποὺ διαχωρίζει τοὺς δύο παράγοντες⁵.

A. II. Ἡ θεία ἐνωσις

Ἡ ἐν λόγῳ κατηγορία τοποθετεῖται στὴν δεύτερη θέση, ἐπειδὴ κατὰ τὸν Πρόκλο ἡ ιδιότητα τοῦ ἀγαθοῦ εἶναι εὐρύτερη ἀπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ θείου καὶ ἀποτελεῖ κατηγορηματικὸ προσδιορισμὸ ὅλων τῶν ὄντοτήτων ποὺ παράγονται ἀπὸ τὸ Ἐν, βεβαίως μὲ τὶς ἀνάλογες διαβαθμίσεις⁶.

A. II. 1. «Ὅτι ἀπλοῦν τὸ θεῖον ἐκ τῆς ἐνώσεως ἡανερόν» [*Στοιχείωσις θεολογική*, 127, 112, 27]

Μὲ ἐφαλτήριο τὴν ἐνωση ποὺ προκύπτει ὡς ὄντολογικὸ ἀποτέλεσμα ἀπὸ τὴν θεία ἀπορροή, καθίσταται κατανοητὴ καὶ ἡ ἀπλότητα ὡς ιδιότητα τοῦ θείου. Ἄρα, ἡ ἀρχαία καὶ ἀμείωτη ἀπλότητα κατὰ ἀναγκαίαν συνεπαγωγὴ ὀδηγεῖ στὴν ἐνωση καὶ προφανῶς ὄχι στὴν διάκριση, ἡ ὁποία ἔχει ὡς βάση τῆς τὴν ἀναπτυξὴ τῆς ἑτερότητας⁷. Σημειωτέον καὶ ἐδῶ ὅτι, κατὰ τὶς πάγιες θέσεις τοῦ Πρόκλου, ἡ κάθε θεία ὄντοτητα δέχεται τὴν ἐνωση ἀπὸ τὶς ἀνώτερές της καί, ἀκολουθῶς, τὴν διοχετεύει σὲ κατώτερές της.

A. II. 2. «Πρῶτόν ἐστι τῶν τῆς θείας ἐνώσεως μετεχόντων τὸ ὄντως ὄν» [*Στοιχείωσις θεολογική*, 161, 140, 16-17]

Ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ πῶς ἐκδηλώνεται ἡ ἐνωση, οἱ διάφορες ὄντολογικὲς πραγματικότητες μετέχουν σὲς παροχές της μὲ ἱεραρχικὸ μεταξὺ τους τρόπο. Ἐφόσον τὸ ὄντολογικὸ σύστημα τοῦ Πρόκλου εἶναι πυραμιδοειδές, δὲν εἶναι ἐφικτὸ νὰ κατέχουν μία ιδιότητα μὲ ἰσοδύνα-

5. Γιὰ τὴν ἐννοια τῆς αἰτιότητος στὸ ἔργο τοῦ Πρόκλου, πβ. E. MOUTSOPOULOS, *Les structures de l'imaginaire dans la philosophie de Proclus*, Paris, Les Belles Lettres, 1985, σσ. 43-60.

6. Πβ. κυρίως *Περὶ τῆς κατὰ Πλάτωνα Θεολογίας*, III, 5, 6-28, 31, ἐνῶ σὸ σύνολό της ἡ ἐν λόγῳ πραγματεία θεμελιώνει ποικίλως τοὺς ἀνωτέρω ἱεραρχικοὺς ὅρους. Ἐνδεικτικὰ, πβ. H. D. SAFFREY, *Recherches sur le Néoplatonisme après Plotin*, Paris, J. Vrin, 1990, σσ. 173-184.

7. Πβ. ΠΡΟΚΛΟΥ, *Εἰς τὸν Παρμενίδην τοῦ Πλάτωνος*, 1172, 27-1191, 9.

μο τρόπο όλες οι οντότητες που το απαρτίζουν. Έτσι, η πρώτη οντότητα που μετέχει στην ένωση με κορυφαίο τρόπο είναι το «ὄντως ὄν», το οποίο αντιστοιχεί στο Εἶναι ή στους νοητούς θεούς.

A. II. 3. «Τὸ ὄντως ὄν [...] χορηγεῖ τὴν νοητὴν ἔνωσιν» [*Περὶ τῆς κατὰ Πλάτωνα Θεολογίας*, IV, 8, 7-9]

Οἱ νοητοὶ θεοὶ ὡς τὰ κορυφαία «ὄντως ὄντα», μετὰ τὸ νὰ κατέχουν σὲ πλήρη βαθμὸ τὴν ἔνωση, τὴν διανέμουν στὰ ὑπόλοιπα που ἀκολουθοῦν, ὁπότε διακλαδίζονται οἱ σχετικοὶ ὑποβιβασμοί.

A. II. 4. «Πάντα γὰρ ἔστιν ὄντως ὄντα καὶ νοητὰ καὶ πλήρη τῆς ἐνώσεως τῆς θείας» [*Περὶ τῆς κατὰ Πλάτωνα Θεολογίας*, IV, 49, 16-17]

Καὶ ἐδῶ τὸ ζήτημα παραμένει στὸ ἴδιο θεωρητικὸ καθεστῶς. Συγκεκριμένα, κάθε μεταφυσικὴ πραγματικότητα εἶναι φορέας καὶ χορηγὸς ἐνώσεως, στὸ ὄντολογικὸ μέτρο που τῆς ἀντιστοιχεῖ. Πολλῷ μᾶλλον μία τέτοια κατάσταση θὰ συμβαίνει στὸ Εἶναι ἢ στους νοητούς θεούς, περιοχὴ που ἀποτελεῖ τὴν πρώτη ἱεραρχικὰ ὄντολογικὴ πραγματικότητα μετὰ τὶς ἐνάδες.

A. II. 5. «Ἡ ἀμέθεκτος Ζωὴ [...] ὑπὸ τῶν θεῶν καταλάμπεται δευτέραν μὲν ἔνωσιν λαχόντων τῆς κορυφῆς τῶν νοητῶν ὑποστάσεως» [*Περὶ τῆς κατὰ Πλάτωνα Θεολογίας*, IV, 8, 10-15]

Σὲ προσέκταση τῶν ἀνωτέρω, τονίζεται ὅτι ἡ Ζωὴ ἢ οἰονοητοὶ νοητοὶ θεοὶ εἶναι φορεῖς τῆς ἐνώσεως ἐκείνης που ἀποτελεῖ ιδιότητα τῶν ἀνωτέρων τους. Στὴν ἀμέσως προηγούμενη βαθμίδα εὐρίσκεται τὸ Εἶναι ἢ οἱ νοητοὶ θεοί, οἱ ὅποιοι διαπεσάλαβουν, ὥστε νὰ προσλάβει ἡ Ζωὴ, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν οἰκεία τους ἔνωση, καὶ τὴν (ἀνώτερη) ἔνωση τῶν ἐνάδων. Ἐνδιαφέρον παρουσιάζει τὸ ὅτι ἡ Ζωὴ κατέχει καὶ τὴν δική της ἀμέθεκτη ιδιότητα, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸ ἄμεσο κατ' ἀναλογίαν προϊόν τῆς ἐνώσεως⁸. Ἐπομένως, ἡ ἔνωση ὄχι μόνον ἐνυπάρχει στὶς κατώτερες ὑποστάσεις ἀλλὰ καὶ διαμορφώνει τὸν συγκεκριμένο τρόπο μετὰ τὸν ὁποῖο συγκροτοῦν τὸν ἑαυτὸ τους καὶ τὶς σχέσεις τους. Κάθε δηλαδὴ θεία οντότητα ἔχει ἓνα ἀμέθεκτο πεδίο, τὸ ὁποῖο δὲν ἔχει οὐδεμία σχέση μετὰ τὶς κατώτερές της. Θὰ σημειώναμε ὅτι, διὰ τοῦ ἐν λόγω χωριστοῦ, ἀποτρέπεται ἐπικαίρως καὶ προοπτικὰ ὁ πανθεϊσμός.

A. II. 6. «Τῶν νοερῶν θεῶν μία περιοχὴ καὶ ἔνωσις» [*Περὶ τῆς κατὰ Πλάτωνα Θεολογίας*, IV, 31, 25-26]

Τὰ ἴδια μετὰ τὰ προηγούμενα ἰσχύουν καὶ στὴν ἐπόμενη μεταφυσικὴ βαθμίδα, σὲ αὐτὴν τοῦ Νοῦ ἢ τῶν νοερῶν θεῶν. Κατέχει μετὰ τὸν οἰκεῖο του τρόπο ὅ,τι τοῦ χορηγεῖται ἀπὸ τὶς ἀνώτερές του πραγματικότητες.

8. Γιὰ τὶς θέσεις τοῦ Πρόκλου περὶ «ἀμεθέκτου - μεθεκτοῦ - μετέχοντος», πβ. *Στοιχείωσις θεολογική*, 23-24, 26, 22-28, 20.

A. II. 7. «Ο νοῦς ὁ κατὰ τὴν ἔνωσιν ἰστάμενος, ἦν ἀπὸ τῆς μεταχομένης ἐνάδος ἀπεδέξατο» [Στοιχείωσις θεολογική, 181, 160, 3-4]

Τονίζεται ὅτι ὁ Νοῦς, παρόλον πού εἶναι ὁ τρίτος ὅρος τῆς μεταφυσικῆς τριάδος «Εἶναι - Ζωή - Νοῦς», χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸ στοιχεῖο τῆς ἔνωσης, τὴν ὁποία ἔχει λάβει ἀπὸ τὴν ἐνάδα πού τοῦ ἀντιστοιχεῖ καὶ στὴν ὁποία, ὡς κατώτερός της ἢ ὡς προϊόν της, μετέχει. Γενικότερα, κάθε ἐνάδα ὡς ἐπιμέρους προβολὴ τοῦ Ἐνὸς ἀποτελεῖ αἰτία ἔνωσης γιὰ τὶς ὀντότητες πού ἔχει ὑπὸ τὴν ὀντολογικὴ εὐθύνη της⁹.

A. II. 8. «Κατὰ τὴν ἔνωσιν τὴν θεῖαν καὶ τὸ πέρας ὑφέστηκεν» [Περὶ τῆς κατὰ Πλάτωνα Θεολογίας, IV, 33, 12-13]

Στὸ πλαίσιο τῆς χρήσης τῶν ὀντολογικῶν κατηγοριῶν πού ἔχουν διαμορφωθεῖ ἤδη ἀπὸ τὸν Πλάτωνα, τοποθετοῦνται στὴν ἴδια κατηγορία ἡ ἔνωση καὶ τὸ πέρας. Τὸ κοινὸ χαρακτηριστικὸ τους εἶναι ὅτι θέτουν ὅρια στὸ σύνολο τῶν ὀντοτήτων, τόσο τῶν θεῶν ὅσο καὶ τῶν αἰσθητῶν, καὶ ἀποτρέπουν τὶς χωρὶς τάξη καὶ ἁρμονία ὀντολογικὲς καταστάσεις¹⁰.

A. II. 9. «Θεῖον ἕκαστον τῶν ἐμφανῶν σώματων διὰ τὴν ἔνωσιν» [Στοιχείωσις θεολογική, 165, 144, 2-3]

Ἡ ἔνωση, ὡς ἐμμενὲς στοιχεῖο στὸν φεστικό κόσμο, προσφέρει τὴν ἰδιότητα τοῦ θεοῦ ἀκόμη καὶ στὰ σώματα, τὰ ὁποία, ὡς ἐν λ.λ., προσλαμβάνονται ἀπὸ τὴν αἰσθητηριακὴ ἐμπειρία τοῦ ἀνθρώπου καὶ καθίστανται θεωρητικὸ περιεχόμενό της. Ἐπομένως, καμία ὀντότητα δὲν ἀνήκει στὴν κατηγορία τοῦ ἀξιολογικά ἀρνητικοῦ καὶ ἔτσι ὅλες κατέχουν θετικὸ ὀντολογικὸ πρόσημο. Πρόκειται γιὰ μία ἐκδοχὴ πού εἰσάγει ἕναν σαφῶς αἰσιόδοξο προσανατολισμὸ ἀναφορικὰ μὲ τὴν ἐξέλιξη τοῦ συνόλου τῶν ὄντων, ἡ ὁποία στὰ εὐρύτερα συμφραζόμενα τοῦ Πρόκλου συνδέεται μὲ τὸ τελολογικὸ παράδειγμα.

A. II. 10. «Τὰ τῶν πολλῶν ὅμματα καστερεῖν ἀφορῶντα πρὸς τὴν θεῖαν ἔνωσιν οὐ πέφυκεν» [Εἰς τὸν Παρμενίδην τοῦ Πλάτωνος, 706, 3-5]

Μὲ τὴν μεταφορὰ τοῦ ζητήματος στὴν γνωσιολογικὴ περιοχὴ, ἐπισημαίνεται ὅτι δὲν εἶναι ἐφικτὸ στὸν οἰονδήποτε ἄνθρωπο νὰ διεισδύσει, ἀκόμη καὶ μὲ ἐνορατικὸ τρόπο, στὴν θεῖα ἔνωση. Γενικότερα μάλιστα μὲ βάση τὶς ὀντολογικὲς - πηγαῖες καταστάσεις, ἀποκλείεται

9. Ἀναφορικὰ μὲ τὴν τριάδα «Εἶναι - Ζωή - Νοῦς», πβ. Στοιχείωσις θεολογική, 101-103, 90, 17-92, 29. Πβ. E. R. DODDS, *Proclus. The Elements of Theology*, ἐνθ' ἄν., σσ. 252-254. W. BEIERWALTES, *Proklos, Grundzüge seiner Metaphysik*, op. cit., σσ. 93-118. P. HADOT, *Porphyre et Victorinus*, I, Paris, 1968, σσ. 213-246 καὶ 260-272.

10. Πβ. Περὶ τῆς κατὰ Πλάτωνα Θεολογίας, III, 30, 15-34, 19. Πβ. G. VAN RIEL, *Ontologie et Théologie, Proclus et la Théologie Platonicienne*, Paris, Les Belles Lettres, 2000, σσ. 399-413.

στην ανθρώπινη συνείδηση νά κατανοήσει ιδιότητες και λειτουργίες που έχουν απόλυτα θεία χαρακτηριστικά. Καί ἡ ἐν λόγω ἀδυναμία ὀφείλεται στοῦ ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὑπόκειται στίς δεσμεύσεις τοῦ πλήθους, δηλαδή καταστάσεων διάσπασης, καί δὲν ἔχει τίς προϋποθέσεις νά ὀδηγηθεῖ ἐκ τῶν οἰκείων του ἀποκλειστικά ὅρων σὲ ὅ,τι ἐκφράζει τὸ ἀκριβῶς ἀντίθετο.

Α. ΙΙΙ. Ἡ ἐνῶσις τῆς θεότητος κατὰ τὸ σύνολό της

Ἡ κατηγορία αὕτη τοποθετεῖται στὴν τρίτη θέση ὡς προέκταση τῆς προηγούμενης καὶ ἀπλῶς ἐπισημαίνει τὸ εὖρος τῆς ἐνῶσις που κατέχει ἡ θεότητα γενικῶς.

«Τί γὰρ μετὰ τὴν ἐνῶσιν τῆς ὅλης θεότητος ἢ τὴν δυάδα τῶν ἀρχῶν ἀνάγκη τετάχθαι» [*Περὶ τῆς κατὰ Πλάτωνα Θεολογίας*, ΙΙΙ, 30, 11-13]

Ἡ ἐνῶσις δὲν ὀδηγεῖ σ' ἓναν ἄκαμπτο ὄντολογικὸ μονισμό. Ἐξειδικεύεται σὲ δύο ἐπιμέρους ἀρχές, οἱ ὁποῖες ἀποτελοῦν τοὺς κανονιστικούς ὅρους γιὰ τὴν συγκρότηση ὅλων τῶν ὄντοτήτων. Καὶ αὐτές, σύμφωνα μὲ τὰ εὐρύτερα συμφραζόμενα, εἶναι τὸ πέρας καὶ τὸ ἄπειρον, ζήτημα ποὺ συστηματικῶς συναντᾶται γιὰ πρώτη φορά στὸν πλατωνικὸ *Φίληβον*¹¹.

Α. ΙV. Ἡ πρωτίστη ἐνῶσις

Ἡ κατηγορία αὕτη τοποθετεῖται στὴν τέταρτη θέση, ἐπειδὴ ἀναφέρεται στὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο προσλαμβάνεται ἡ ἐνῶσις ἀπὸ τίς κατώτερες μεταφυσικὲς ὀντότητες. Καὶ κατὰ τὸν Πρόκλο, ἡ μέθεξις (μετοχή) συνιστᾷ μία κατώτερη ὄντολογικὴ κατάσταση ἀπὸ τὴν κατοχή¹².

Α. ΙV. 1. «Αἱ νοηταὶ τριάδες ὡς μὲν πρὸς τὴν ἀκροτάτην καὶ τῶν πάντων ἐξηρημένην ἐνῶσιν τριάδες εἰσὶν» [*Περὶ τῆς κατὰ Πλάτωνα Θεολογίας*, ΙV, 9, 12-14]

Ἡ διαφορὰ ποὺ ὑπάρχει ἀνάμεσα στοὺς νοητοὺς θεοὺς ἢ στοῦ Εἶναι καὶ στὴν ἀνώτατη κατάσταση τῆς ἐνώσεως εἶναι ἡ διάκριση σὲ τριάδες. Οἱ νοητοὶ θεοὶ –ὅπως καὶ ὅλοι οἱ κατώτεροί τους– συγκροτοῦνται μὲ τριαδικὸ τρόπο, δηλαδή περιλαμβάνουν τρία ἐπίπεδα μὲ ἱεραρχικὴ μετὰξὺ τους σειρά. Τέτοια διάκριση-ἱεραρχία δὲν παρατηρεῖται στοῦ Ἐν καὶ στίς ἐνάδες, ὅπου ἡ ἐνῶσις εἶναι ἀπόλυτη, ἡ τουλάχιστον δὲν εὐρίσκεται σὲ μία τέτοια διάκριση-ἱεράρχηση¹³.

11. Πβ. ἐνδεικτικὰ Ν. Ι. ΜΠΟΥΣΟΥΛΑ, *Πλάτωνος Φίληβος ἢ περὶ ἡδονῆς*, Θεσσαλονίκη, ἐκδ. Ἑγνατία, 1978, σσ. 29-31 καὶ 69-74.

12. Πβ. *Στοιχείωσις θεολογική*, 18-19, 20, 3-28. Πβ. Α. CHARLES-SAGET, *L'architecture du divin*, Paris, Les Belles Lettres, 1982, σσ. 238-239.

13. Πὰ τὴν ἐννοια τῆς τριάδας στὸν Πρόκλο, πβ. W. BEIERWALTES, *Proklos. Grundzüge seiner Metaphysik*, ἐνθ' ἄν., σσ. 19-33.

A. IV. 2. «Τὰ πορρώτερον ὑφιστάμενα τῆς μιᾶς ἀρχῆς τὴν ἔνωσιν ἀφιάσι τὴν τῶν πρωτουργῶν αἰτίων» [*Περὶ τῆς κατὰ Πλάτωνα Θεολογίας*, IV, 9, 21-29]

Ὅσο ἐξελίσσεται τὸ μεταφυσικὸ σύστημα πρὸς ὑποδεέστερες μορφές ὑπαρξίης, τόσο μειώνεται ἡ ἔνταση τῆς ἐνώσεως. Ὅσο οἱ θεῖες ὀντότητες ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὸ Ἐν καὶ τὶς ἐνάδες τόσο στεροῦνται τῆς ἀρχικῆς ἐνώσεως. Ἐπομένως, ὑπάρχουν βαθμίδες ἐνώσεως, ἀπὸ τὶς ἀνώτερες πρὸς τὶς κατώτερες, ἐνδεικτικῆς τῆς ὀντολογικῆς ὑποβάθμισης τοῦ μεταφυσικοῦ κόσμου.

A. IV. 3. «Ἡ οὐσία πρὸς τὸ ὑπερούσιον καὶ τὸ δεόμενον ἐνότητος ἀλλαχόθεν πρὸς τὴν πρωτίστην ἔνωσιν ἀσύναπτόν ἐστι καὶ πόρρω διέστηκεν ἀπ' αὐτῆς» [*Περὶ τῆς κατὰ Πλάτωνα Θεολογίας*, III, 13, 13-16]

Ἀνάμεσα σὲ ὅσα ὄντα κατέχουν τὴν ἔνωση καὶ σὲ ὅσα τὴν στεροῦνται ἢ τὴν προσλαμβάνουν ἀπὸ ἐξωτερικοὺς παράγοντες ὑπάρχει μία ριζικὴ ὀντολογικὴ ἐτερότητα. Ἄρα, ἡ ἔνωση λειτουργεῖ ὡς κανονιστικὴ ἀρχὴ ὀντολογικῶν ὁριοθετήσεων-ἱεραρχήσεων. Ἀποκαλύπτει τὴν ὁλοένα μειούμενη ὀντολογικὴ καθαρότητα καὶ τὴν συγγένεση ὀντοτήτων πού στεροῦνται αὐτάρκειας, τουλάχιστον πλήρους βαθμοῦ.

A. V. Ἡ ἀδιάκριτος ἔνωσις

Ἡ κατηγορία αὕτη τοποθετεῖται στὴν πέμπτη θέση ὡς προέκταση τῆς προηγούμενης καὶ τὴν ἐπικυρώνει ἐκ τοῦ ἀντιπορόφου.

«Οἱ πρῶτοι τῶν νοητῶν τὴν ἔνωσιν αὐτῶν τὴν ἀδιάκριτον τῆς ἐν αὐτοῖς ὑποστάσεως ἐκφώναντες» [*Περὶ τῆς κατὰ Πλάτωνα Θεολογίας*, IV, 11, 5-7]

Οἱ ἀνώτατοι ἀπὸ τοὺς νοητοὺς θεοὺς ἐκδηλώνουν τὴν ἔνωση πού κατέχουν ὡς ἐγγενὴ κατάσταση τῆς ὑπόστασής τους, χωρὶς οὐδεμία διάκριση. Ἐπειδὴ ἀκριβῶς κατέχουν τὴν πρώτη θέση στὴν ἱεραρχικὴ κλίμακα τῶν θεῶν, δὲν ἀναπτύσσουν στὴν περιοχὴ τους τὸ πλῆθος ἢ τὴν ἐτερότητα.

A. VI. Ἡ ἀμέθεκτος ἔνωσις

Ἡ κατηγορία αὕτη τοποθετεῖται στὴν ἕκτη θέση, ἐπειδὴ ἀποδίδει ἓνα ἰδίωμα στὴν ἔνωση σὲ σχέση μὲ τὰ κατώτερά της ὄντα-καταστάσεις.

«Τὸ ἐν πρὸ τῶν ἡνωμένων ἐστὶ, καὶ ὡς τὸ πεπονθὸς τὸ ἐν δευτέραν ἔχει τάξιν μετὰ τὴν ἀμέθεκτον ἔνωσιν» [*Περὶ τῆς κατὰ Πλάτωνα Θεολογίας*, III, 31, 1-3]

Τὸ Ἐν ἀποτελεῖ ἀνώτερη πραγματικότητα ἀπὸ τὰ ὄντα ἐκεῖνα πού ἔχουν ὡς χαρακτηριστικὸ τους τὴν ἔνωση. Ἄρα, καὶ ὑπερβαίνει τὴν ἔνωση, ἀλλὰ καὶ ἡ ἔνωση τὴν ὁποία κατέχει δὲν μετέχεται ἀπὸ κανένα ὄν. Εἶναι ἀπολύτως ἀπρόσιτο καὶ καθεαυτὸ καὶ ὡς πρὸς τὶς ιδιότητές του. Κάθε πραγματικότητα ὅμως πού ἔχει προσλάβει τὸ ἐν ὡς ιδιότη-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

τα εύρίσκεται στο άμέσως κατώτερο επίπεδο από το "Εν. Καί μία τέτοια πρόσληψη σε πρώτο βαθμό κατέχουν οί έναδες, οί όποιες έξειδικεύουν τις αίτιακές προβολές του¹⁴.

A. VII. Ἡ ένωσις τοῦ ὄντος

Ἡ κατηγορία αὐτή τοποθετεῖται στήν έβδομη θέση, έπειδή έξειδικεύει τήν παρουσία τῆς ένωσης σε μία άνώτατη μεταφυσική όντότητα, σε αὐτή τοῦ Εἶναι, τόν πρώτο όρο τῆς τριάδας «Εἶναι - Ζωή -Νοῦς».

A. VII. 1. «Τὸ μέσον τῆς τριάδος προφαίνει τὸ πλήθος καὶ πρόεισιν ἀπὸ τῆς ένώσεως τοῦ ὄντος εἰς έκφανσιν» [*Περὶ τῆς κατὰ Πλάτωνα Θεολογίας, III, 46, 6-9*]

Τὸ δεύτερο επίπεδο τῆς τριάδας τοῦ Εἶναι ἀποτελεῖ τήν πηγὴ ανάπτυξης τοῦ πλήθους. Ἐτοι, ἡ άρχική άδιάκριτη ένωσή της ἀποκαλύπτει τὸ περιεχόμενό της. Πρόκειται γὰ τὸ μέσο επίπεδο, τὸ όποιο φέρει στὸ φῶς ό,τι ἦταν κεκρυμμένο στὸ πρώτο, χωρὶς πάντως οἱ διακλαδισμοὶ νὰ εἶναι ἀπολύτως ὁφειλῆς ὡς πρὸς ό,τι ἀκολουθῶς θὰ έκδηλωθεῖ.

A. VII. 2. «Ὁ Παρμενίδης τὴν ένωσιν ἐθεῖτο τοῦ ὄντος» [*Εἰς τὸν Παρμενίδην τοῦ Πλάτωνα, 102, 15*]

Ἐδῶ ἐπισημαίνεται ὅτι ὁ ἑλεάτης φιλόσοφος Παρμενίδης εἶχε ὡς ἀντικείμενό της θεωρίας τοῦ τὴν ένωση τοῦ ὄντος, στὸ όποιο ἀναγνώριζε ἀποκλειστικά αὐθεντικό όνταλογικό χαρακτήρα. Σημειώτέον ὅτι ἐδῶ τὸ «ὄν» ἀποτελεῖ τὸ ἀντίθετο τοῦ «φαινομένου» ἢ τοῦ «γίγνομένου», ὁπότε ἡ ἀναφορά γίνεται στήν αἰώνια καὶ μὴ ὑποκείμενη σε τρεπτότητες κατάσταση τοῦ μεταφυσικοῦ κόσμου.

A. VIII. Οἱ ένώσεις ὅλων τῶν ὄντων

Ἡ κατηγορία αὐτή τοποθετεῖται στήν ὄγδοη θέση, έπειδή ἀναφέρεται συνολικά στήν τριάδα «Εἶναι - Ζωή - Νοῦς» καὶ στήν ένωση πού ἡ ἴδια χορηγεῖ στὰ κατώτερα ὄντα.

«Ἐκεῖ (sc. ἐν τοῖς νοητοῖς) αἱ τρεῖς μονάδες αἱ τριαδικαὶ ένώσεις ἦσαν τῶν ὅλων» [*Περὶ τῆς κατὰ Πλάτωνα Θεολογίας, IV, 57, 19-20*]

Τὸ Εἶναι, ἡ Ζωή καὶ ὁ Νοῦς ἀποτελοῦν κατὰ τήν καθεαυτότητά τους μονάδες καί, συγχρόνως, εἶναι οἱ πραγματικότητες πού έξασφαλίζουν με τριαδικό τρόπο τήν ένωση σε ὅλα τὰ ὄντα. Πρόκειται δηλαδή γὰ μία ένωση πού έχει δομικά χαρακτηριστικά καὶ δέν ἀποτελεῖ μία στατική ὑπεραυτάρκη κατάσταση. Δέν παραμένει, δηλαδή, στίς αὐτοαναφορές της. Στὸ έργο τοῦ Πρόκλου τριαδικότητα γενικῶς

14. Πβ. *Περὶ τῆς κατὰ Πλάτωνα Θεολογίας, II, 3, 5-30, 26*. Πβ. H. D. SAFFREY - L. G. WESTERINK, *Proclus. Théologie Platonicienne*, Paris, Les Belles Lettres, 1978, σσ. LI-LXXII.

σημαίνει ένα σύστημα μετασχηματισμών, τόσο ως όρων για αυτοπραγμάτωση όσο και για παραγωγική εκδίπλωση.

Α. ΙΧ. Ἡ ἐνωσις ὡς προϋπαρξὴ τοῦ φυσικοῦ στὸ μεταφυσικό

Ἡ κατηγορία αὐτὴ τοποθετεῖται στὴν ἑνατὴ θέση, ἐπειδὴ ἀναφέρεται στὶς πηγὲς ἀπὸ τίς ὁποῖες προέρχονται τὰ ὄντα τοῦ κόσμου τῆς αἰσθητῆς ἐμπειρίας.

Α. ΙΧ. 1. «Ὅσα ὡς αἰτίοι (sc. οἱ θεοὶ) πάντων προειλήφασιν, οἰκείως τῇ ἑαυτῶν ἐνώσει προειλήφασιν» [Στοιχείωσις θεολογική, 118, 104, 11-12]

Ἡ αἰτιότητα ὡς κατάσταση προσδιορισμοῦ τοῦ φυσικοῦ κόσμου ἀπὸ τὸν μεταφυσικό συνυφαίνεται ὄντολογικὰ μὲ τὴν ἐνωση. Ἐπομένως, καὶ ἐδῶ στὴν ἐνωση ἀποδίδεται δυναμικὸς καὶ ὄχι στατικός χαρακτήρας. Δὲν εἶναι ἡ ἀδράνεια –ἢ ὁ αὐτοερωτισμός– μιᾶς αὐτάρκειας, ἀλλὰ ἡ διεργασία γιὰ παραγωγή νέων ὄντοτήτων, ἢ ὄντολογικῶν καταστάσεων.

Α. ΙΧ. 2. «Ἐν τοῖς νοεροῖς πάντων καθ' ἐνώσιν ὄντων, διακέχρηται ἐν ψυχῇ καὶ μεμέρισται» [Στοιχείωσις θεολογική, 197, 172, 10-11]

Στὸ πλαίσιο τῆς ἱεραρχικῆς συγκρότησης τοῦ μεταφυσικοῦ κόσμου, καθε ἐνωση ποὺ ὑπάρχει σὲ μιὰ ἀνώτερη ὄντοτητα, παρουσιάζεται μὲ διαιρεμένο τρόπο στὶς κατώτερες τῆς. Κατ' ἐφαρμογήν λοιπόν, ἡ ἐνωση ποὺ κατέχουν οἱ νοεροὶ θεοὶ ἢ ὁ Νοῦς ὑπόκειται σὲ διακρίσεις καὶ σὲ μερισμούς, ὅταν ἀποτελεῖ ἐνύπαρκτο στοιχεῖο στὶς ψυχές.

Α. ΙΧ. 3. «Ὁ τοῦ Κρόνου πατὴρ Οὐρανὸς συνεκτικὸς τῶν νοερῶν πάντων διακόσμων τῷ μένειν ἐν τῇ ἐνώσει τῇ νοητῇ» [Εἰς τὸν Κρατύλον, 59, 22-25]

Ἡ ἐνωση δὲν ἀποτελεῖ μιὰ κατάσταση ἀδρανῆ. Διὰ τῆς ἐκδήλωσής της οἱ ἀνώτερες ὄντοτητες προσφέρουν συνοχή στὶς κατώτερες. Ἔτσι, ἀποτρέπει τὰ κενὰ στὸ πλαίσιο τῆς ἀνάπτυξης καὶ τῆς ἱεραρχικῆς δόμησης τοῦ μεταφυσικοῦ κόσμου. Κατ' ἐφαρμογήν, λοιπόν, οἱ νοητοὶ θεοὶ παρέχουν σὲ ὅλους τοὺς νοεροὺς ὅ,τι χρειάζονται γιὰ νὰ μὴν ὀδηγοῦνται σὲ ἀσύμπτωτες διαιρέσεις.

Α. Χ. Ἡ ἀποκατάστασις τῆς ἐνώσεως τῶν ὄντων

Ἡ κατηγορία αὐτὴ τοποθετεῖται στὴν δέκατη θέση, ἐπειδὴ ἀναφέρεται στὸ πέρας ἐκείνων τῶν διαδικασιῶν ποὺ εἶναι ἀπαραίτητες, γιὰ νὰ ὀδηγηθοῦν ὅλα τὰ ὄντα στὴν ὁλοκλήρωσή τους, στὸ πλαίσιο ἐνὸς τελολογικοῦ σχεδιασμοῦ.

«Τὸ πλῆθος εἰς ἐνώσιν ἐπιστρέφοντος (sc. τοῦ νοῦ)» [Εἰς τὸν Κρατύλον, 53, 31-54, 1]

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Διὰ τῆς «ἐπιστροφῆς», δηλαδή τοῦ τρίτου ἐπιπέδου τῆς παραγωγικῆς ἀνάπτυξης «μονή - πρόοδος - ἐπιστροφή», τοῦ Νοῦ πρὸς τὶς ἀνώτερές του ὀντότητες, τὸ πλῆθος ποὺ προέκυψε μὲ τὴν «πρόοδον» ἐπανέρχεται στὴν κατάστασι τῆς ἑνώσεως, ὅ,τι δηλαδή περιλαμβάνεται στὴν «μονήν». Τὸ πλῆθος δηλαδή προσλαμβάνει ὅ,τι κατέχει ἡ ἀρχικὴ ἀδιαίρετη κατάστασι.

B. Η ΣΧΕΣΙΣ ΤΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΝΟΟΥΝ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟ

Ἡ γενικὴ αὐτὴ κατηγορία τοποθετεῖται στὴ δεύτερη θέση στὸν ὅλο κατάλογο, διότι ἀνήκει στὸν κλάδο τῆς Γνωσιολογίας καὶ ἀναφέρεται στὴν ἑνταξί τοῦ «εἶναι» σὲ θεωρητικὰ σχήματα, σὲ ἐννοιολογικὰς διακλαδώσεις¹⁵.

B. I. Ἡ ἄγνωστος ἢ κεκρυμμένη ἑνωσις

Ἡ κατηγορία αὐτὴ τοποθετεῖται στὴν πρώτη θέση, διότι ἀναφέρεται στὴν ἀνώτατη κατάστασι τῆς ἑνώσεως ἢ ὁποία, λόγῳ τοῦ ὑπερβατικοῦ χαρακτήρα της, εἶναι ἄγνωστη καὶ εὐρίσκεται σὲ μία ἀπόκρυφη γὰ τὸν ἄνθρωπο περιοχή.

B. I. 1. «Ἄφραστον καὶ κρυφίον ἑνωσιν (sc. τοῦ ὄντος καὶ τοῦ ἐνός)»

[Περὶ τῆς κατὰ Πλάτωνα Θεολογίας, IV, 88, 24-25]

Ἡ ἑνωσις ὡς ἰδίωμα τοῦ Ἐνός (δηλαδή τῆς Ἀνώτατης Ἀρχῆς καὶ τῶν ἐνάδων) καὶ τοῦ ὄντος ἢ τοῦ εἶναι (δηλαδή τῆς πρώτης ὀντολογικῆς πραγματικότητος ποὺ ἀκολουθεῖ) δὲν προσλαμβάνεται σὲ λεπτομέρειες τῆς ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη ἀντίληψι καὶ δὲν εἶναι ἐφικτὸ νὰ ἐκφρασθεῖ μὲ τρέχοντα συλλογιστικὰ σχήματα. Καλύπτεται, δηλαδή, ἀπὸ ἓνα ἀπόλυτο ἀποφατισμὸ.

B. I. 2. «Τὴν ἑνωσιν τῆς ζωῆς κεκρυμμένην οὖσαν καὶ λεληθυῖαν νοῦς μόνος καθορᾷ» [Εἰς τὸν Παρμενίδην τοῦ Πλάτωνος, 701, 9-12]

Ἡ ἑνωσις ὡς ἰδίωμα τῆς Ζωῆς (δηλαδή τῆς ὀντολογικῆς πραγματικότητος ποὺ ἀκολουθεῖ τὸ ὄν) καλύπτεται καὶ αὐτὴ ἀπὸ ἓνα ἀπόλυτο ἀποφατισμὸ. Ἡ μόνη πραγματικότητα ποὺ μπορεῖ νὰ τὴν θεαθεῖ εἶναι ἡ ἐπόμενὴ τῆς, δηλαδή ὁ Νοῦς.

B. I. 3. «Τῆς νοεράς ἀπάσης διακοσμήσεως ἡ μία καὶ ἡνωμένη τριάς τῆς ἀγνώστου τῶν νοητῶν ἐνώσεων εἰκὼν ἐστὶν νοερά» [Περὶ τῆς κατὰ Πλάτωνα Θεολογίας, IV, 37, 3-5]

Ὁ τριαδικὸς τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο συγκροτεῖται ὁ Νοῦς (ὡς ἡ τρίτη ὀντολογικὴ πραγματικότητα) ἀποτελεῖ τὴν εἰκόνα τοῦ ὄντος, τοῦ

15. Πὰ τὰ ἐν λόγῳ ζητήματα, πβ. ἐνδεικτικὰ *Περὶ τῆς κατὰ Πλάτωνα Θεολογίας*, I, 6, 16-58, 22. Πβ. J. PÉPIN, *Les modes de l'enseignement théologique, dans la Théologie Platonicienne, Proclus et la Théologie Platonicienne*, σσ. 1-14.

B. II. 2. «Τῶν πρώτων νοητῶν ἔνωσιν ἄρρητον ἐπιλαμβάνοντων ταῖς ψυχαῖς» [*Περὶ τῆς κατὰ Πλάτωνα Θεολογίας, IV, 23, 11*]

Ὁ ἄνθρωπος ἀδυνατεῖ νὰ περιγράψει μὲ ὀνόματα τὸ ὄν ἢ τοὺς νοητοὺς θεοὺς, παρὰ τὸ ὅτι οἱ δραστηριότητές τους ἔχουν συγκεκριμένα ἀποτελέσματα σὲ κατώτερές τους ὀντότητες. Τὸ προῖον μιᾶς κίνησης δὲν σημαίνει ὅτι εἶναι γνωσιοθεωρητικά «ἀλώσιμη» καὶ ἡ ἴδια ἡ κίνηση.

B. II. 3. «Ἡ μυστικὴ πρὸς τὰς νοητὰς καὶ πρωτουργοὺς αἰτίας ἔνωσις» [*Περὶ τῆς κατὰ Πλάτωνα Θεολογίας, IV, 29, 1-2*]

Ἡ ἀνθρώπινη ἀδυναμία πού ἀναφέρεται στὸ προηγούμενο ἐδάφιο ὀφείλεται στὸ ὅτι ἡ ἔνωση τοῦ ὄντος ἢ τῶν νοητῶν καλύπτεται ἀπὸ μυστικότητα, ὅρος πού καταγράφει ἕναν σαφὴ θεολογικὸ ρεαλισμό.

B. II. 4. «Ἡ ἀκρότης τῆς μέσης διακοσμήσεως ἐκφαίνει τὴν ἄρρητον τῶν νοητῶν ἔνωσιν» [*Περὶ τῆς κατὰ Πλάτωνα Θεολογίας, IV, 26, 22-23*]

Ἡ κορυφαία βαθμίδα τῆς Ζωῆς ἢ τῶν νοητῶν-νοερῶν θεῶν ἀποκαλύπτει τὴν ἄρρητη γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ἔνωση τοῦ ὄντος ἢ τῶν νοητῶν θεῶν. Νὰ σημειώσουμε ὅτι ἀπὸ τὰ συμφοραζόμενα προκύπτει ὅτι καὶ αὕτη τὴν ἀποκάλυψη ἀδυνατεῖ νὰ κατακτήσει γνωστικά ὁ ἄνθρωπος μὲ τὰ οἰκεία του μέσα.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Γ. ΟΙ ΠΑΡΟΧΕΣ ΤΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ

ΑΘΗΝΩΝ

Ἡ γενικὴ αὕτη κατηγορία τοποθετεῖται στὴν τρίτη θέση στὸν ὅλο κατάλογο, διότι περιγράφει τὰ ἀποτελέσματα πού προκαλεῖ ἡ ἔνωση στὰ ὄντα ἢ στὶς καταστάσεις στὶς ὁποῖες ἐνυπάρχει. Δὲν ἀναφέρεται στὸ τί εἶναι ἡ ἔνωση κατὰ τὴν καθεαυτότητά της ἀλλὰ στὸ τί χορηγεῖ, ὅποτε ὁ ἀποφατισμὸς ἐξακολουθεῖ καὶ διατηρεῖ τὸ καθεστῶς του.

Γ. I. Ἡ ἔνωσις ὡς συνένωσις

Ἡ κατηγορία αὕτη τοποθετεῖται στὴν πρώτη θέση, ἐπειδὴ περιγράφει τὸ ποιὲς καταστάσεις διαμορφώνει ἡ ἔνωση σὲ κάθε ἐπίπεδο παρουσίας της. Ἡ ἔνωση ἐδῶ ἐμφανίζεται νὰ ἐντάσσει σὲ συνεκτικὲς ὁλότητες τὶς ὀντότητες ἐκείνες πού εἶναι μεταξύ τους διαχωρισμένες, ἢ, πὺρ σωστά, ἔχουν ἀναπτυχθεῖ μὲ τὶς ἰδιαιτερότητές τους.

Γ. I. 1. «Εἰ γὰρ ἐκ μερῶν ἐστι, πεπονθός ἐστι τὸ ὅλον (τὰ μέρη ἐν γενόμενα τὸ ὅλον διὰ τὴν ἔνωσιν πέπονθε)» [*Στοιχείωσις θεολογική, 69, 64, 26-27*]

Ἡ ἔνωση συντελεῖ ὥστε τὰ μέρη νὰ ἀποκτοῦν ἐνότητα καὶ νὰ συναποτελοῦν μία ὁλότητα. Πρόκειται ἀπλῶς γιὰ μέρη πού ἔχουν προκύψει ἀπὸ προγενέστερες διακρίσεις καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἐπανακτοῦν ὡς

ιδίωμά τους ὅ,τι ἀπώλεσαν. Προφανῶς, ὥστόσο, ψήγματα ἐνότητας θὰ εἶχαν στὸ ἐσωτερικό τους, τὰ ὁποῖα καὶ ἐνεργοποιήθηκαν.

Γ. Ι. 2. «Τῆς γὰρ ἐνάδος μεταξὺ καὶ τοῦ διηρημένου πλήθους ἐστὶ τὸ ἡνωμένον πλήθος, συμφύεσθαι μὲν τῇ ἐνάδι δυνάμενον διὰ τὴν ἄνωσιν» [Στοιχείωσις θεολογική, 128, 114, 7-9]

Ἀνάμεσα σὲ τίς ἐνάδες, οἱ ὁποῖες ἀποτελοῦν τίς παραγωγικὲς προβολές τῆς Ἀνώτατης Ἀρχῆς, καὶ τοῦ διαιρεμένου πλήθους, πού ἀναστοιχεῖ στὴν καθεμία ἐξ αὐτῶν μὲ ἰδιαίτερο κατὰ περίπτωση τρόπο, παρεμβάλλεται τὸ ἡνωμένο πλήθος. Πρόκειται γὰρ μία κατάσταση πού μετέχει καὶ σὲ τίς ἐνάδες καὶ στὰ πλήθη καὶ ἔχει τίς προϋποθέσεις νὰ ἀναπτύσσεται ἀπὸ κοινού μὲ τίς ἐνάδες ἐξαιτίας τῆς ἐνώσης. Ἐπομένως, ἡ ἐνωση δὲν ἐπιτρέπει νὰ ἀναπτύσσεται τὸ πλήθος ἀδιαμόρφωτα ἀλλὰ μὲ ὀριοθετήσεις καὶ μὲ τέτοιο τρόπο, ὥστε νὰ μὴν ἀπομακρύνεται ἀπὸ τίς ἀνώτατες ἀρχές. Ἐδῶ ἔρχεται στὸ προσκήνιο καὶ ἡ γενικὴ θεωρία τοῦ Πρόκλου περὶ ἐνδιαμέσων, τὰ ὁποῖα συνδέουν διαφορετικὲς μεταξὺ τους ὑποστάσεις, ὥστε τὸ ὄντολογικὸ σύστημα νὰ διέπεται ἀπὸ ἐνότητα¹⁷.

Γ. Ι. 3. «Ἡ μετάδοσις καὶ ἡ πληρώσις δὲ ἐνωσιν γίνεται τῶν πληρουμένων πρὸς τὰ πρὸ αὐτῶν» [Στοιχείωσις θεολογική, 134, 118, 23-24]

Οἱ χορηγίες τῶν ἀνώτερων ὀντοτήτων πρὸς τίς κατώτερες καὶ ἡ προσληψὴ τους ἀπὸ αὐτὲς τελοῦνται ἐπειδὴ ὑπάρχει ἡ ἐνωση. Ἐπομένως, ἡ ἐνωση ἀποτελεῖ καθολικὸ νόμο, ὁ ὁποῖος συνδέει ὅλες τίς ὀντότητες μεταξὺ τους καὶ ὀρίζει τίς λειτουργίες τους πρὸς μία εἰδικὴ κατεύθυνση.

Γ. Ι. 4. «Τοσαύτη ἐστὶ ἡ τοῦ Θεοῦ τούτου πρὸς τὸ νοητὸν ἄχραντος ἐνωσις» [Εἰς Κρατύλον, 58, 1-3]

Γίνεται ἀναφορὰ σὲ μία εἰδικὴ περίπτωση συνάφειας ἀνάμεσα σὲ ὀντότητες ἐξαιτίας τῆς παρέμβασης τῆς ἐνώσης. Πρέπει νὰ σημειωθεῖ πάντως ὅτι, παρὰ τὴν συνάφεια, ἡ ἀνώτερη ὀντότητα δὲν ἀλλοιώνει τὴν ὄντολογικὴ καθαρότητά της, ἀκεραιότητα πού, κατ' ἐπέκταση, διατηρεῖ τὴν ἱεραρχία ἀνάμεσα σὲ ἀνώτερες καὶ σὲ κατώτερες.

Γ. Ι. 5. «Διὰ τῆς τάξεως ταύτης ἡ μυστικὴ πρὸς τὰς νοητὰς καὶ πρωτουργοὺς αἰτίας ἐνωσις» [Περὶ τῆς κατὰ Πλάτωνα Θεολογίας, IV, 29, 1-2]

Καὶ ἐδῶ γίνεται ἀναφορὰ σὲ μία ἄλλη συνάφεια ἀνώτατης μάλιστα τάξης καὶ τονίζεται ἐπίσης ὁ ἀπρόσιτος χαρακτήρας της γιὰ τὴν ἀνθρώπινη γνωστικὴ δυνατότητα¹⁸.

17. Πβ. ἐνδεικτικὰ ἀλλὰ καὶ μὲ πλήρη στοιχεῖα γιὰ τὴν συγκρότηση μᾶς ἑλλογῆς, συνεκτικῆς καὶ ὁλοτελοῦς θεωρίας, *Περὶ τῆς κατὰ Πλάτωνα Θεολογίας*, IV, 6, 17-15, 29.

18. Ἀναφορικὰ μὲ τὴν μυστικὴ φιλοσοφία - θεολογία στὸ ἔργο τοῦ Πρόκλου, πβ. ἐνδεικτικὰ *Εἰς τὸν Παρμενίδην τοῦ Πλάτωνος*, 1171, 4-6. Πβ. H. D. SAFFREY, *Recherches sur le Néoplatonisme après Plotin*, Paris, J. Vrin, 1990, σσ. 159-184.

Γ. Π. Ἡ ἔνωσις ὡς σύνδεσμος

Ἡ κατηγορία αὕτη τοποθετεῖται στὴν δεύτερη θέση, ἐπειδὴ καταγράφει μιᾶς δεύτερης τάξης χορηγία τῆς ἔνωσης σχετικὰ μὲ τὴν πρώτη. Ἡ προηγούμενη κατηγορία δήλωνε τὴν ἑνταξὶ σὲ μία ὁλότητα, ἐνῶ ἐδῶ ἀπλῶς τὴν σύνδεση ποὺ ἀναπτύσσεται ἀνάμεσα στὶς διάφορες ὀντότητες, προκειμένου νὰ ἀπουσιάζουν τὰ ὄντολογικὰ κενά.

Γ. Π. 1. «Μία ἔνωσις καὶ συνοχή τῆς συμπάσης ἐστὶ ταύτης καὶ τριάδος» [Περὶ τῆς κατὰ Πλάτωνα Θεολογίας, IV, 62, 3-4]

Ἐδῶ γίνεται λόγος γιὰ τὴν συνοχή ποὺ διέπει στὸ σύνολό τους τὴν Ζωὴ ἢ τοὺς νοητοὺς-νοεροὺς θεοὺς.

Γ. Π. 2. «Πᾶν τὸ συνέχον τῷ ὅλῳ τὰ μέρη περιέχει καὶ τὸ διηρημένον καὶ τὸ ποικίλον εἰς ἔνωσιν καὶ ἀπλότητα συνάγει νοεράν» [Περὶ τῆς κατὰ Πλάτωνα Θεολογίας, IV, 30, 7-9]

Ἡ δύναμη ποὺ λειτουργεῖ συνεκτικὰ καὶ σχηματίζει μία ὁλότητα ἐπηρεάζει μὲ τὴν παρουσία της τὰ μέρη καὶ δὲν τοὺς ἐπιτρέπει νὰ εὗρισκονται χωρισμένα μεταξὺ τους. Συγχρόνως, ἡ ἐν λόγω δύναμη ὁδηγεῖ σὲ ἔνωση καὶ ἀπλότητα καθὲς κατάστασης ποὺ ἔχει ὑποστῆ διαρρέσεις καὶ λειτουργεῖ μὲ ποικίλους τρόπους. Ἐδῶ πρόκειται γιὰ μεταβολὲς ποὺ τελοῦνται στὴν τριότητα τοῦ Νοῦ ἢ τῶν νοερῶν θεῶν καὶ ποὺ ἐλέγχονται –ὥπως καὶ οἰαδήποτε ἄλλης μεταφυσικῆς τάξης– ἀπὸ τὶς δυνάμεις τῆς συνοχῆς.

Γ. Π. 3. «Ὁ τὰ σώματα πάντα ταῖς τι σχημασι καὶ τοῖς ἀριθμοῖς διακοσμῶν (sc. ὁ Δίας) καὶ μίαν ἔνωσιν καὶ φιλίαν αὐτοῖς ἄλυτον καὶ δεσμὸν ἐντιθείς» [Εἰς τὸν Κρατύλον, 50, 53-55]

Γίνεται λόγος γιὰ ἓνα γενικότερο κοσμολογικὸ ζήτημα, γιὰ τὶς προσφορὲς τῶν θεῶν στὰ φυσικὰ σώματα. Οἱ θεοὶ χορηγοῦν σχήματα καὶ ἀριθμούς, μὲ ἀποτέλεσμα ὅχι ἀπλὰ νὰ παράγουν ἀλλὰ καὶ νὰ διακοσμοῦν. Ἔτσι, ἡ κοσμολογία δὲν συνδέεται μόνον μὲ τὴν ὄντολογία –ἡ ὁποία ἐδῶ συνοδεύεται καὶ ἀπὸ τὴν ἀριθμολογία– ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν αἰσθητική. Παράλληλα, ὅλο τὸ σύστημα τοῦ δημιουργημένου κόσμου διέπεται σὲ καθολικὴ κλίμακα ἀπὸ τὴν ἔνωση καὶ τὴν φιλία, οἱ ὁποῖες, κατὰ συνέπεια, εἶναι καταστάσεις μὲ ὄντολογικὸ καὶ αἰσθητικὸ περιεχόμενο.

Γ. Π. 4. «Ἐκεῖνός ἐστιν ὁ καὶ τὸν κόσμον ὅλον ἀρμόζων κατὰ μίαν ἔνωσιν» [Εἰς τὸν Κρατύλον, 98, 11-12]

Διατυπώνεται λόγος γιὰ ἓναν ἀπὸ τοὺς θεοὺς ἐκείνους ποὺ –ὥπως καὶ οἱ ὑπόλοιποι προφανῶς– μὲ βάση τὴν ἔνωση χορηγοῦν συνοχή στὸν κόσμον τῆς αἰσθητῆς ἐμπειρίας.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Γ. Π. 5. «Οὐρανὸς συνοχεὺς ὢν τῶν ὅλων κατὰ μίαν ἔνωσιν» [*Εἰς τὸν Κρατύλον*, 59, 29-60, 1]

Γίνεται ἀναφορὰ γιὰ τὸν οὐρανό, ὁ ὁποῖος ἀντιπροσωπεύει τὴν ἀνώτατη κατάσταση τοῦ φυσικοῦ σύμπαντος, τὴν πηγὴ κάθε φυσικῆς διαδικασίας. Μὲ βάση τὴν ιδιότητά του αὐτὴ προσφέρει συνοχή σὲ ὅ,τι περιλαμβάνεται στὴν περιοχὴ του ἐνεργοποιώντας τὴν ἔνωση.

Γ. Π. 6. «Κατ' ἄκραν ἔνωσιν ἦνονται πάντα ἐκεῖ (sc. τῷ νῦν)» [*Εἰς τὸν Κρατύλον*, 61, 6-7]

Τονίζεται ὅτι στὴν κατάσταση τοῦ ἐκάστοτε μεταφυσικοῦ παρόντος τὰ ὄντα ἢ οἱ δυνάμεις στὸ σύνολό τους ἐνώνονται μεταξύ τους μὲ μία αὐστηρὴ ἔνωση.

Γ. Π. 7. «Ἡ μουσικὴ διὰ τοῦ ρυθμοῦ καὶ τῆς ἁρμονίας δεσμὸν καὶ φιλίαν καὶ ἔνωσιν ἐντίθησι τοῖς ὅλοις» [*Εἰς τὸν Κρατύλον*, 99, 16-18]

Στὴ μουσικὴ ἀναγνωρίζεται ἡ δυνατότητα νὰ προσφέρει σὲ ὅλα τὰ ὄντα συνοχή, φιλία καὶ ἔνωση. Καὶ κατορθώνει τὰ τρία αὐτὰ ἐπικοινωνιακὰ ἀποτελέσματα μὲ τὸν ρυθμό καὶ τὴν ἁρμονία ποὺ κατέχει. Ἄρα, ἐκλαμβάνεται ὅτι ὑπερβαίνει τὴν λειτουργία της ὡς καλλιτεχνικῆς δραστηριότητος μὲ αἰσθητικὰ μόνον ἀποτελέσματα¹⁹.

Γ. Π. 8. «Ἐνώσεως καὶ μονῆς σταθερὰς αἰτίον τὸ ἄρρεν» [*Εἰς τὸν Κρατύλον*, 85, 3]

Στὸ ἄρρεν στοιχεῖο ἀναγνωρίζεται ἡ δυνατότητα νὰ προσφέρει τὴν ἔνωση καὶ τὴν μονή –δηλαδή τὴν ἐδραίωση στὴν καθεαυτότητά της κατάστασης–, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν πρώτη βαθμίδα τοῦ τριαδικοῦ παραγωγικοῦ σχήματος «μονή - πρόοδος - ἐπιστροφή».

Δ. Η ΕΝΩΣΙΣ ΤΟΥ ΠΡΑΓΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΟΝΟΜΑΤΟΣ

Αὐτὴ ἡ κατηγορία τοποθετεῖται στὴν τέταρτη θέση στὸν γενικὸ κατάλογο, διότι περιγράφει τὸ πῶς οἱ θεῖες δραστηριότητες θεωρητικὰ σχηματοποιοῦνται σὲ ἔννοιες. Ὅμως τὰ ὀνόματα ποὺ σχηματίζονται δὲν προκύπτουν *a posteriori*, διότι ἐνυπάρχουν στὰ ὄντα τὰ ὁποῖα περιγράφουν, ὅποτε ἀναδύεται ἕνας ρεαλισμὸς τοῦ ὀνόματος. Ὅθεν, στὸν ἄνθρωπο ἀνατίθεται νὰ τὰ ἀνακαλύψει.

19. Πὰ τίς θέσεις τοῦ Πρόκλου περὶ μουσικῆς, παραπέμπουμε τὸν ἀπαιτητικὸ ἀναγνώστη στὴν μελέτη τοῦ Ε. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, *La philosophie de la musique dans le système de Proclus*, Athènes, Académie d'Athènes, 2004, ἀπ' ὅπου ἐνδεικτικὰ διαβάζουμε: «Malgré leur diversité, toutes ces activités permettent de maintenir et de restituer l'ordre dans l'univers, dans les corps et dans les âmes. C'est, de toute évidence, ce que fait aussi la musique» (σελ. 103).

«Πάντα γὰρ ὑπάρξει περὶ τὸ πρᾶγμα τὰ αὐτὰ ἅπερ περὶ τὸ ὄνομα διὰ τὴν ἔνωσιν τοῦ τε πράγματος καὶ τοῦ ὀνόματος» [Περὶ τῆς κατὰ Πλάτωνα Θεολογίας, III, 69, 22-24]

Ἐδῶ ἀποκλείεται ἡ ἐκδοχὴ τοῦ ὀνόματος ὡς ἀπλοῦ σημαίνοντος καὶ τοῦ ἀναγνωρίζεται τόση ὑπαρξὴ ὅση ἔχει καὶ τὸ ἀντικείμενο στὸ ὁποῖο ἀποδίδεται. Ἄρα, μέσῳ τοῦ ρεαλισμοῦ τοῦ ὀνόματος, προβάλλεται ἡ ἔνωση τῆς ὀντολογίας μὲ τὴν γνωσιολογία.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Σύμφωνα μὲ τὰ ὅσα ἐξετάσαμε, μπορούμε νὰ ὑποστηρίξουμε ὅτι ὁ Πρόκλος εἶναι ἄριστος γνώστης τοῦ πῶς συγκροτεῖται μία θεωρία. Παρά το ὅτι χρησιμοποιεῖ πληθώρα ὅρων, διαμορφώνει νοήματα καὶ περιγράφει ὀντολογικὲς περιοχὲς ποὺ χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὴν ἄρρηκτη ἐσωτερικὴ συνάφειά τους. Ἡ ἐπιμέρους θεωρία του, λοιπόν, περὶ ἐνώσεως παρουσιάζει ἐσωτερικὴ πλοῦσια καὶ συνάπτεται μὲ πλείστους γενικότερους θεωρητικὸς κλάδους, ἀλλὰ δὲν ὑφίσταται ἀλλοιώσεις ὡς πρὸς τὰ αὐστηρῶς συγκεκριμένα ὅριά της. Μπορεῖ δηλαδὴ νὰ κατανηθεῖ καὶ μέσα ἀπὸ τὴν θεσθεμικὴ αὐτοδυναμία της, ἐκφάνσεις τῆς ὁποίας εἶναι οἱ κατὰ περίπτωσιν ἐπειρήσεις-ἐφαρμογές της.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

X. ΤΕΡΕΖΗΣ - Ν. ΓΚΟΖΝΤΑΡΗ
(Πάτρα)

A METHODOLOGICAL PROPOSAL OF READING PROCLUS

Abstract

This study aims at formulating a specific methodological proposal on how to approach the texts of the Neoplatonist philosopher Proclus. Viewed initially in its wider aspect, this proposal refers to how the concepts used by the philosopher can be classified in a logical sequence, or instrumental succession, *i.e.* not as an encyclopedic dictionary composed by means of *lemmata* in alphabetical order. As a criterion we take two factors into consideration, the one being general and the other being specific. The general one is Proclus' philosophical system itself and the theoretical obligations posited to a researcher by its content in a compulsory way. The specific one is the particular content of the concepts we examine in one of our research projects. The topic within which the aim of our research is formulated is how we would construct the presuppositions throughout a logical classification of Proclus' concepts – based on his own principles – in order to establish and develop a theory about Henology and about Metaphysics. In order to fulfill such a theoretical purpose, we use the method of a somehow generic emanation. We examine, following the classification we select, the degree according to which each prior concept consists in the source of the one which is immediately next. And, reversely, also the degree according to which each posterior concept consists in the emanatory development of its prior one. We attempt to implement this method within the frame of one and the same concept, which, due to its multiple meanings, is classified under many theoretical units and each time receives, or bestows, a specific function of foundations and references during the construction of a scientific syllogism. Our research aim is to show that all the particular meanings of the concept we examine, belong to the same general unit and express its specifications. In other words, that together with itself they construct the relation «one - multitude», which reflects to a large extent what would be defined as a coherent and complete system. The concept we select is *ἐνότης* (unity/union), which expresses the supreme form of coherence in the metaphysical world and the reciprocity which characterizes the entities contained within its frame. This is a concept which Proclus implements on all levels of this world, mainly in order to show that there are no gaps between the conditions which have an absolute identity with themselves and those which are characterized by distinctions and that the latter consist in the developments of the former into inferior ways of existence. Through the study of particular cases of presence of this concept, we will follow the way the Neoplatonist philosopher constructs the metaphysical world, with reference to many levels of contemplation, and formulates in its interior the terms for the production of the world of tangible experience. We would argue that the «unity/union» offers a secure way to comprehend some of the principles selected and implemented by the Head of the Academy, in order to show the structure of his own philosophical system and the more general theoretical aims he wished to realize. Thus, we include the passages where this concept is used into general categories and classify them in a way which depicts the levels of the thought of the Neoplatonist philosopher downwards, *i.e.* from the superior to the inferior, or from those which are more compulsory to the rest which emanate from them.

Christos TEREZIS - Natasa GKOZNTARI

